

CPT/Inf (2019) 2

Izvještaj

Vladi Crne Gore o posjeti Crnoj Gori Evropskog Komiteta za sprječavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajuće postupanja ili kažnjavanja (KSM) od 9. do 16. oktobra 2017. godine

Vlada Crne Gore je zatražila objavljivanje ovog izvještaja i njenog odgovora. Odgovor Vlade je dat u dokumentu CPT/Inf (2019) 3.

Strazbur, 7. februar 2019.

- 2 -

SADRŽAJ

IZVRŠNI REZIME.....	4
I. UVOD	8
A. Posjeta, izvještaj i kontrola.....	8
B. Kontekst posjete i saradnja na koju se naišlo	9
C. Neposredna zapažanja po članu 8, stav 5 Konvencije	10
II. ČINJENICE USTANOVLJENE TOKOM POSJETE I PREDLOŽENE MJERE.....	11
A. Policijske ustanove	11
1. Uvodne napomene	11
2. Mučenje i drugi oblici zlostavljanja	12
3. Istrage o navodima o zlostavljanju	14
4. Zaštitne mjere protiv zlostavljanja lica lišenih slobode	19
5. Monitoring i žalbeni postupci	22
6. Uslovi pritvora	23
B. Zatvorske ustanove	25
1. Uvodne napomene	25
a. prenatrpanost.....	25
b. posjećene zatvorske ustanove	26
2. Zlostavljanje	27
3. Uslovi pritvora i režim.....	29
a. Kazneno–popravni dom (KPD).....	29
b. Istražni zatvor	30
c. Zatvor Bijelo Polje	32
d. Maloljetnici i mlađa punoljetna lica.....	33
4. Zdravstvene usluge	35
5. Ostala pitanja od značaja za mandat KSM–a	39
a. zatvorsko osoblje	39
b. sredstva ograničavanja	40
c. disciplina	42
d. kontakt sa spoljnim svijetom	44
e. pritužbe i postupci kontrole	45
f. prevoz pritvorenih lica	46

C. Psihijatrijske ustanove	47
1. Uvodne napomene	47
2. Zlostavljanje	49
3. Uslovi života pacijenata.....	50
4. Tretman.....	52
5. Osoblje	54
6. Sredstva ograničavanja slobode kretanja	55
7. Zaštitne mjere.....	58
D. Zavod za smještaj lica sa posebnim potrebama „Komanski most“	62
1. Uvodne napomene	62
2. Zlostavljanje	63
3. Uslovi života štićenika.....	63
4. Osoblje i zdravstvena zaštita.....	64
5. Sredstva ograničavanja.....	66
6. Zaštitne mjere.....	68
E. Centar „Ljubović“	70
1. Uvodne napomene	70
2. Uslovi života štićenika.....	71
3. Osoblje i zdravstvena zaštita.....	72
4. Sredstva ograničavanja.....	74
5. Zaštitne mjere.....	75
6. Ostala pitanja	75

DODATAK I:

Spisak ustanova koje je delegacija KSM posjetila	77
---	-----------

DODATAK II:

Spisak nacionalnih organa vlasti, drugih organa i nevladinih organizacija sa kojima je delegacija KSM-a održala konsultacije

IZVRŠNI REZIME

Tokom posjete 2017. godine, delegacija KSM-a je razmotrila tretman lica koje je policija lišila slobode i uslove pritvora zatvorenika u dvije zatvorske ustanove u zemlji. Delegacija je takođe ispitala tretman psihijatrijskih pacijenata u Specijalnoj bolnici za psihijatriju u Dobroti i Klinici za psihijatriju u Podgorici i izvršila kontrolne posjete Zavodu „Komanski most“, ustanovi za smještaj lica sa posebnim potrebama i Centru za djecu i mlade „Ljubović”.

U cjelini, tokom svoje posjete, delegacija KSM-a je naišla na odličnu saradnju crnogorskih organa na svim nivoima. Uprkos pomenutom, kada je riječ o implementaciji prethodnih preporuka, u izvještaju se navodi da je nekoliko dugogodišnjih pitanja ostalo neriješeno. Na primjer, izostanak primjene u praksi fundamentalnih pravnih zaštitnih mjera protiv zlostavljanja lica lišenih slobode od strane policije; neprikladno i dugotrajno pribjegavanje sredstvima ograničavanja, upotrebom metalnih lisica za ruke i gležnjeve radi vezivanja zatvorenika za krevete u zatvorskim ustanovama; i kontinuirana prenatrpanost i loši uslovi u Specijalnoj bolnici za psihijatriju u Dobroti. U vezi sa posljednja dva pitanja, delegacija KSM-a je iznijela neposredna zapažanja na kraju posjete.

Primjena zakona

U izvještaju se ukazuje na opšte poboljšanje od posjete iz 2013. u pogledu tretmana lica pritvorenih od strane policije. Ipak, dobijen je značajan broj navoda o fizičkom zlostavljanju od strane policijskih službenika. Navodno zlostavljanje je uključivalo udarce pesnicom, šamare, udarce nogom, udarce palicama i udarce nestandardnim predmetima i nanošenje elektrošokova iz ručnih elektrošok uređaja. Smatra se da se to dogodilo ili u vrijeme hapšenja ili tokom predistražne faze radi iznuđivanja priznanja. Komitet zaključuje da su lica lišena slobode u Crnoj Gori i dalje pod znatnim rizikom od zlostavljanja od strane policije i da postoji potreba da više rukovodstvo policije sprovede višestranu strategiju za borbu protiv ove pojave. Pored toga, analiza djelotvornosti istraga o navodima o zlostavljanju otkriva potrebu jačanja nezavisnosti i resursa Odsjeka za unutrašnju kontrolu Ministarstva unutrašnjih poslova. Takođe se daju preporuke da se tužioci podsjetu na potrebu sprovođenja sveobuhvatnih i pravovremenih istraga i da se osigura da se ne ometa rad organa tužilaštva, kao što je bio slučaj nakon masovnih protesta u oktobru 2015. godine, prilikom istraživanja slučajeva navodnog zlostavljanja od strane policije.

Što se tiče operativnih zaštitnih mjera koje se odnose na lišavanje slobode od strane policije, pristup advokatu je i dalje problematičan i još uvijek se ne garantuje od samog početka lišavanja slobode određenog lica. U izvještaju se takođe ukazuje na poteškoće na koje pritvorena lica nailaze u pogledu obezbjeđivanja djelotvornog i brzog pristupa ljekaru, mogućnosti da obavijeste treću stranu o svom pritvaranju i da dobiju jasne informacije o svojim pravima (posebno kad su u pitanju strani državljani). Komitet takođe smatra da bi bilo poželjno da Nacionalni preventivni mehanizam (NPM) detaljnije istraži način na koji se osobe tretiraju prilikom hapšenja i ispitivanja od strane policijskih službenika.

Materijalni uslovi u policijskim stanicama se nisu poboljšali od 2013. godine i mnoge zatvorske ćelije još uvijek nisu prikladne za zadržavanje lica do 72 sata zbog strukturnih nedostataka kao što su loš pristup prirodnoj svjetlosti, neadekvatna ventilacija, loši higijenski uslovi i neredovno snabdijevanje hranom pritvorenih lica.

Zatvorske ustanove

KSM sa odobravanjem konstatuje napore uložene u reformu kazneno-popravnog sistema od 2013. godine, posebno u vezi sa razvojem sistema alternativnih sankcija. Ipak, zahtijeva se jasnoća u vezi sa dugogodišnjim i hitno potrebnim projektima za izgradnju zatvora u Bijelom Polju i Specijalne zatvorske bolnice u Podgorici.

Većina osoba sa kojima se sastala delegacija KSM-a ukazala je na to da su zatvorski službenici korektno postupali sa njima. Uprkos gore navedenom, u izvještaju se ukazuje na značajan broj navoda o fizičkom zlostavljanju koje uključuje šamaranja, udarce pesnicom i udarce nogom, kao i dugotrajno vezivanje za krevet metalnim lisicama za ruke i gležnjeve. Još jedan dugotrajan i uporan problem je nivo ozbiljnog nasilja među zatvoreniciima koji je identifikovan u Istražnom zatvoru i Kazneno-popravnom domu (KPD), gdje KSM preporučuje izradu i sprovođenje jasne strategije na nacionalnom nivou.

Što se tiče materijalnih uslova, radovi na renoviranju u svim zatvorskim ustanovama uglavnom su poboljšali situaciju od posjete 2013. godine. Međutim, u nekim odjeljenjima u obje ustanove i dalje su prisutni ozbiljni nedostaci koje treba otkloniti (npr. loši higijenski uslovi u Paviljonu A KPD-a). Problematici nivoi prenatrpanosti zatvora (tj. ispod 3m² po zatvoreniku u ćelijama sa više zatvorenika) su takođe primijećeni u određenim odjeljenjima i KSM poziva organe vlasti da osiguraju da svi zatvorenici imaju najmanje po 4m² životnog prostora u ćelijama sa više zatvorenika.

U pogledu aktivnosti i režima koji se pruža zatvoreniciima, situacija je i dalje nezadovoljavajuća, jer je manje od 30 procenata osuđenih lica u KPD-u bilo uključeno u neku svrsishodnu aktivnost. KSM kvalifikuje ovaj režim koji se pruža licima u istražnom zatvoru kao “relikt prošlosti”, jer su zatvorenici zatvoreni u svoje ćelije 23 sata dnevno i mjesecima ili čak godinama im se ne pružaju nikakve aktivnosti. Od organa vlasti se zahtijeva da uspostave sveobuhvatni režim aktivnosti izvan ćelije za pritvorena lica. U izvještaju se takođe navodi da se mora otkloniti nedostatak nerazdvajanja osuđenih maloljetnika i odraslih zatvorenika u KPD-u.

U pogledu usluga zdravstvene zaštite u zatvoru, KSM izražava uvjerenje da bi prenošenje ove odgovornosti na Ministarstvo zdravlja moglo da podigne standarde usluge. KSM takođe zahtijeva pojašnjenje u vezi sa dugogodišnjim projektom izgradnje Specijalne zatvorske bolnice. Zdravstvene jedinice u obje posjećene ustanove su nedavno renovirane i posjeduju adekvatno osoblje. Međutim, nabraja se nekoliko nedostataka, posebno u pogledu: obavljanja ljekarskog pregleda zatvorenika po prijemu; površnog evidentiranja povreda; odsustva tajnosti ljekarskih pregleda; produženog propisivanje benzodiazepina zatvoreniciima; i nedostatka psiholoških i rehabilitacionih aktivnosti koje se pružaju zatvoreniciima zavisnicima od droga. Trebalo bi preduzeti konkretne mjere za rješavanje ovih pitanja.

KSM takođe preporučuje da se poveća broj zatvorskog osoblja i da zatvorski službenici prestanu da nose palice i suzavce u zatvorskim prostorijama. Nadalje, u izvještaju se pozivaju crnogorski organi vlasti da obustave postojeću praksu vezivanja zatvorenika u zatvorima i da odmah prestanu sa upotrebom metalnih lisica za ruke i gležnjeve i lanaca za vezivanje zatvorenika. Treba takođe preduzeti mjere kako bi se unaprijedilo sprovođenje disciplinskog postupka i način na koji se sprovode sankcije, kao i razmotriti ukidanje mjere zatvaranja u samicu kao disciplinske sankcije za maloljetne zatvorenike. KSM takođe poziva da se preduzmu mjere kako bi se poboljšao kontakt sa spoljnim svijetom za lica u istražnom zatvoru, kao i da se postepeno zamijene mini kombi vozila stare generacije za prevoz zatvorenika.

Psihijatrijske ustanove

U Specijalnoj bolnici za psihijatriju u Dobroti, hronična prenatrpanost dovela je do toga da je nekoliko pacijenata moralo da spava na dušecima na podu, a da su drugi pacijenti bili otpušteni u zajednicu na produženi dopust, suprotno kliničkim indikacijama. Pored toga, situacija je bila pogoršana činjenicom da oko jedne trećine pacijenata nije zahtijevalo dalju hospitalizaciju, ali nisu mogli biti otpušteni zbog nedostatka odgovarajućih ustanova za njegu u zajednici.

KSM je ustanovio da se osoblje ophodilo uljudno prema pacijentima. Ipak, Komitet zahtijeva da bude redovno izvještavan o tekućoj istrazi Osnovnog državnog tužilaštva u Kotoru o nizu epizoda navodnog zlostavljanja pacijenata od strane osoblja.

Pored gore navedene prenatrpanosti, materijalni uslovi u hroničnom i akutnom odjeljenju su bili loši; bila su oronula i zahtijevala su hitne popravke. KSM je takođe ustanovio da je forenzičko odjeljenje zadržalo zatvorski izgled i da ne obezbjeđuje adekvatno rehabilitaciono i terapijsko okruženje za pacijente. Materijalni uslovi na Klinici za psihijatriju u Podgorici su takođe bili loši i nehumani.

U pogledu tretmana, izostanak strukturiranog terapijskog pristupa i nedostatak rehabilitacionih aktivnosti su bili evidentni u Specijalnoj bolnici za psihijatriju u Dobroti, gdje se liječenje i dalje oslanja na farmakoterapiju. KSM kritikuje dugotrajno propisivanje benzodiazepina i zalaže se da njihovo propisivanje bude usklađeno sa relevantnim standardima Agencije za lijekove i medicinska sredstva Crne Gore. U izvještaju se takođe zahtijeva uspostavljanje sistematske politike o sprovođenju obdukcije, koja je hitno potrebna s obzirom na značajan broj pacijenata koji umiru u Bolnici u Dobroti. Takođe su date preporuke za propisno regulisanje upotrebe sredstava ograničavanja u skladu sa principima utvrđenim od strane KSM-a, kao i jačanje zaštitnih mjera koje se odnose na prisilno smještanje i tretman pacijenata.

Zavod za lica sa posebnim potrebama „Komanski most”

KSM je konstatovao kontinuirana poboljšanja koja su uvedena od 2008. godine. Atmosfera u instituciji je bila opuštena i osoblje je iskazivalo brižan odnos prema štićenicima.

Iako su životni uslovi poboljšani, još uvijek postoji potreba za poboljšanjem higijenskih uslova u sobama Odjeljenja A i stanja sanitarnih prostorija. U izvještaju se potvrđuje da štićenici imaju na raspolaganju širok spektar rehabilitacionih aktivnosti, a Komitet sa odobravanjem konstatuje izradu detaljnih individualnih planova tretmana od 2013. godine.

U pogledu pružanja zdravstvene zaštite, KSM smatra da bi štićenici imali koristi od prisustva stalno zaposlenog ljekara opšte prakse. Komitet je veoma zabrinut zbog dugotrajnog propisivanja benzodiazepina i davanja PRN (*pro re nata*) lijekova, što bi trebalo da bude bolje regulisano. Konačno, u izvještaju se ponavljaju prethodne preporuke KSM-a da još uvijek u praksi nije sprovedeno jačanje zaštitnih mjera za smještanje štićenika i njihovo periodično preispitivanje od strane pravosudnih organa.

Centar za djecu i mlade “Ljubović”

Centar je pružao uslove za pritvaranje visokog standarda za različite kategorije maloljetnih lica smještenih u ovoj ustanovi. Takođe, osoblje se uljudno ophodilo prema štićenicima i nisu uočeni nikakvi znaci nasilja među štićenicima. Međutim, postoji potreba za rješavanjem određenih nedostataka kao što su: odsustvo testiranja na prenosive bolesti; priprema i raspodjela lijekova maloljetnicima od strane vaspitača; i nedostatak jasne politike o korišćenju takozvanih „soba za *time-out*“ za uznemirene štićenike. Pored toga, crnogorski organi vlasti treba da osiguraju da se samopovređivanje ne smatra disciplinskim prekršajem i da treba ukinuti praksu zaključavanja štićenika u njihove sobe na duži period u uslovima sličnim zatvaranju u samicu. KSM takođe smatra da disciplinske kazne nikada ne bi trebalo da dovedu do potpune zabrane porodičnih kontakata i da sva ograničenja u vezi sa porodičnim kontaktima treba da se primjenjuju samo kada se krivični prekršaj odnosi na pomenute kontakte.

I. UVOD

A. Posjeta, izvještaj i kontrola

1. U skladu sa članom 7 Evropske Konvencije o sprječavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (u daljem tekstu: Konvencija), delegacija KSM-a je posjetila Crnu Goru od 9. do 16. oktobra 2017. Posjeta je bila dio programa periodičnih posjeta KSM-a za 2017. godinu i bila je četvrta posjeta Komiteta zemlji.
2. Posjetu su obavili sljedeći članovi KSM-a:
 - Marzena Ksel, prva potpredsjednica KSM-a (šef delegacije)
 - Vânia Costa Ramos
 - Nico Hirsch
 - Costas Paraskeva
 - Ceyhun Qaracayev
 - Dubravka Salčić.

Podršku su im pružili Francesca Gordon i Christian Loda iz Sekretarijata Komiteta, uz pomoć Boštjana Škrleca, Višeg državnog tužioca, Slovenija (ekspert) i Vesne Bulatović, Tamare Jurline, Biljane Obradović i Jelene Pralas (prevodioci).

3. Spisak policijskih, zatvorskih, psihijatrijskih i ustanova socijalne zaštite koje je posjetila delegacija KSM-a nalazi se u Dodatku I.
4. Izvještaj o posjeti usvojen je od strane KSM-a na 95. sjednici, održanoj od 5. do 9. marta 2018. godine, i dostavljen crnogorskim organima vlasti 28. marta 2018. godine. Različite preporuke, komentari i zahtjevi za informacijama koje je iznio KSM navedeni su boldovanim slovima u ovom izvještaju. KSM zahtijeva od crnogorskih organa vlasti da u roku od **šest mjeseci** dostave odgovor koji sadrži puni osvrt na mjere koje su preduzeli kako bi sproveli preporuke Komiteta i odgovore na komentare i zahtjeve za informacijama formulisane u ovom izvještaju.

Što se tiče preporuka u stavovima 41, 56, 66, 72 i 93 izvještaja, KSM zahtijeva da se u roku od **tri mjeseca** dostavi izvještaj o mjerama koje su preduzete za njihovo sprovođenje.

**B. Kontekst posjete i saradnja na koju se naišlo
naišloooperation encountered**

5. Tokom posjete, delegacija je održala konsultacije sa Zoranom Pažinom, potpredsjednikom Vlade i Ministrom pravde, Kenanom Hrapovićem, Ministrom zdravlja, Kemalom Purišićem, Ministrom rada i socijalnog staranja, Draganom Pejanovićem, Državnim sekretarom Ministarstva unutrašnjih poslova, Danilom Ćupićem, Generalnim direktorom Direkcije za inspekcijski nadzor Ministarstva unutrašnjih poslova, Milanom Adžićem, načelnikom Odjeljenja za unutrašnju kontrolu policije i Natašom Radonjić, v.d. generalnog direktora Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija (ZIKS). Takođe se sastala sa visokim zvaničnicima iz Ministarstva unutrašnjih poslova i Ministarstva pravde, Ministarstva zdravlja i Ministarstva rada i socijalnog staranja. Pored toga, delegacija je vodila odvojene razgovore sa Savjetom za građansku kontrolu rada policije, Osnovnim državnim tužilaštvom u Podgorici, Odsjekom za unutrašnju kontrolu policije i Upravom za inspekcijske poslove.

Delegacija se takođe susrela sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Šućkom Bakovićem, Zamjenicom zaštitnika ljudskih prava i sloboda, Zdenkom Perović i predstavnicima Nacionalnog preventivnog mehanizma (NPM) i civilnog društva aktivnih u oblastima od interesa za KSM.

Spisak nacionalnih i regionalnih organa, kao i nevladinih organizacija sa kojima se delegacija susrela, nalazi se u Dodatku II ovog izvještaja.

6. U cjelini, delegacija KSM-a je tokom posjete naišla na odličnu saradnju od strane crnogorskih organa na svim nivoima. Delegacija je imala brzi pristup svim mjestima koja je željela da posjeti, bila je u mogućnosti da se lično susretne sa onim osobama sa kojima je željela da razgovara i obezbijeđen joj je pristup informacijama koje je tražila. KSM želi da izrazi zahvalnost za pomoć koju su pružile kontakt osobe KSM-a imenovane od strane nacionalnih organa, gđa Dragana Prentić i gđa Jela Vuletić Manthou.
7. Princip saradnje utvrđen u članu 3 Konvencije takođe zahtijeva da se preduzmu mjere za poboljšanje stanja u svjetlu preporuka Komiteta. S tim u vezi, KSM pozdravlja napredak ostvaren u Centru za djecu i mlade „Ljubović” od posjete 2008. godine u pogledu tretmana i životnih uslova njegovih štićenika i aktivnosti koje im se pružaju. Međutim, KSM sa zabrinutošću konstatuje da jedan broj preporuka koje je Komitet dao nakon svojih prethodnih posjeta još uvijek nije sproveden. To se prije svega odnosi na djelotvornu primjenu fundamentalnih zaštitnih mjera protiv zlostavljanja lica lišenih slobode od strane policije, kao i na neprikladno pribjegavanje sredstvima ograničavanja i upotrebu lisica za ruke i gležnjeve ili lanaca za vezivanje zatvorenika za namještaj u zatvorskim ustanovama.

Nadalje, KSM konstatuje da je stanje uočeno u Specijalnoj bolnici za psihijatriju u Dobroti direktna posljedica nedostatka napretka u planovima za izgradnju nove forenzičke psihijatrijske ustanove i uspostavljanje alternativnih ustanova za njegu u zajednici za dugotrajne hronične pacijente kojima više nije potrebna hospitalizacija (vidi stav 85).

Imajući u vidu članove 3 i 10, stav 2 Konvencije, KSM vjeruje da će crnogorski organi vlasti preduzeti konkretne mjere za rješavanje dugogodišnjih problema koji su gore navedeni.

C. Neposredna zapažanja po članu 8, stav 5 Konvencije

8. Delegacija KSM-a sastala se 16. oktobra sa predstavnicima crnogorskih organa vlasti kako bi ih obavijestila o glavnim nalazima delegacije. Tom prilikom delegacija KSM-a se pozvala na član 8, stav 5 Konvencije i dala dva neposredna zapažanja u vezi sa:

- neprikladnom upotrebom sredstava ograničavanja i upotrebom lisica za ruke i gležnjeve ili lanaca za vezivanje zatvorenika za krevet u zatvorskim ustanovama, uključujući i upotrebu takvih mjera kao neformalno kažnjavanje. Delegacija KSM-a pozvala je crnogorske organe vlasti da okončaju takvu praksu u zatvorima i da osiguraju poštovanje osnovnih načela navedenih u stavu 71 koji se odnose na upotrebu sredstava ograničavanja;
- stanjem hronične prenatrpanosti zabilježene u Specijalnoj bolnici za psihijatriju u Dobroti, što je uticalo na svaki vid života u njoj. Delegacija KSM-a zatražila je da se preduzmu hitne mjere kako bi se svakom pacijentu obezbijedio krevet i da se zaustavi praksa otpuštanja pacijenata u zajednicu suprotno kliničkim indikacijama i smještanja forenzičkih pacijenata zajedno sa drugim pacijentima na različitim odjeljenjima.

Ovi zahtjevi su potvrđeni u dopisu upućenom crnogorskim organima vlasti 26. oktobra 2017. godine, a dopisom od 23. januara 2018. godine, crnogorski organi su dostavili informacije o mjerama koje su preduzete u vezi sa ovim neposrednim zapažanjima. Ove informacije su razmatrane u relevantnim djelovima ovog izvještaja.

II. ČINJENICE USTANOVLJENE TOKOM POSJETE I PREDLOŽENE MJERE

A. Policijske ustanove

1. Uvodne napomene

9. Od posjete KSM-a 2013. godine, u Crnoj Gori je sprovedeno nekoliko značajnih zakonodavnih reformi koje se odnose na sprovođenje zakona. Na samom početku posjete, Državni sekretar Ministarstva unutrašnjih poslova naglasio je delegaciji da su preporuke KSM-a sadržane u izvještaju o posjeti iz 2013. uzete u obzir, uključujući reviziju Zakona o unutrašnjim poslovima iz 2012. godine, koja je trenutno u toku, usvajanje novog Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova 2015. godine i izmjene Zakonika o krivičnom postupku (ZKP) 2015. godine. Izmijenjeni ZKP doveo je do osnivanja Specijalnog policijskog odjeljenja u okviru Sektora kriminalističke policije koje postupaju po uputstvima Specijalnog državnog tužilaštva. Novi model ima za cilj rješavanje problema u komunikaciji između policije i tužilaštva, kao i djelotvorniju borbu protiv korupcije i organiziranog kriminala.

Novim ZKP uvedene su promjene u procedurama kojima se reguliše lišavanje slobode osumnjičenih za krivična djela. U skladu sa članom 264 ZKP, policija mora odmah da obavijesti

2. Mučenje i drugi oblici zlostavljanja

11. Velika većina osoba sa kojima se delegacija susrela navela je da su policijski službenici korektno postupali sa njima u vrijeme njihovog hapšenja i dok su bili u policijskom pritvoru, što je bio pozitivan napredak u odnosu na prethodne posjete KSM-a. Međutim, delegacija je ipak primila znatan broj navoda o fizičkom zlostavljanju pritvorenih lica od strane policijskih službenika, uprkos činjenici da se broj navoda očigledno smanjio od prethodne posjete. Većina navoda odnosila se na zlostavljanje počinjeno u vrijeme ispitivanja od strane policije u cilju iznuđivanja priznanja ili pribavljanja informacija.

Navodno fizičko zlostavljanje sastojalo se od šamara, udaraca pesnicom, udaraca nogom i palicom (uključujući i udarce u glavu), udaraca nestandardnim predmetima, udaranja u zid glavom pritvorenika i upotrebe ručnih uređaja za električno pražnjenje za izazivanje elektrošokova, kao i verbalnog zlostavljanja. Cilj zlostavljanja je očigledno namjera u nekim slučajevima da se osumnjičeni prisilile da priznaju određena krivična djela u predistražnoj fazi krivičnog postupka¹.

12. U nekim slučajevima, delegacija je prikupila medicinske dokaze i drugu dokumentaciju, koja je bila u skladu sa navodima pritvorenih lica. U svrhu ilustracije, daje se osvrt na sljedeće slučajeve:
- i. lice uhapšeno 1. oktobra 2017. u Tuzima je tvrdilo da ga je policijski inspektor u vrijeme hapšenja nekoliko puta udario u glavu. Kasnije, dok je bio u automobilu tokom prebacivanja u CB Podgorica, tvrdio je da je primio nekoliko elektrošokova u predjelu natkoljenica ručnim uređajem za električno pražnjenje od strane istog policijskog inspektora, navodno radi otkrivanja imena saučesnika osumnjičenog. On je obavijestio zatvorskog ljekara u Zatvoru u Spužu da ga je policija zlostavljala u vrijeme hapšenja. Medicinski karton zatvorenika prilikom prijema u zatvor sadrži navod o policijskom zlostavljanju i bilježi tamno ljubičasti hematom ispod lijevog oka dimenzija 2 x 0,5 cm, što izgleda da je u skladu sa njegovim navodom da je bio udaren pesnicom;
 - ii. lice uhapšeno 18. septembra 2017. godine, navelo je da su ga policijski službenici, nakon što ga je policija savladala i dok je ležao na zemlji, nekoliko puta udarili po nogama i rukama. On je obavijestio zatvorskog ljekara u Zatvoru u Spužu da ga je policija zlostavljala u vrijeme hapšenja. U medicinskom kartonu zatvorenika prilikom prijema u zatvor prikazano je izgrebano i oguljeno lijevo koljeno i lijevi ručni zglobovi, što je izgledalo da je u skladu sa ovim navodom.
13. Kao što je bio slučaj u 2013. godini, delegacija je pronašla nekoliko neoznačenih i nestandardnih predmeta u Centralnoj policijskoj stanici Podgorica, uključujući akumulatore i metalna kliješta, šrafciğer, metalnu šipku i crnu kapuljaču u prostorijama u kojima su pritvorena lica navodno bila zlostavljana ili im se prijetilo zlostavljanjem.

¹ t.j. "pred-istražne radnje" koje se odnose na one radnje koje je policija preduzela u prvoj fazi lišavanja slobode osumnjičenog za krivično djelo.

14. Nalazi delegacije tokom ove posjete 2017. godine ukazuju na to da su lica lišena slobode i dalje pod znatnim rizikom od zlostavljanja od strane policije. Iako je primjetno da je broj navoda manji od broja onih ustanovljenih 2013. godine, što ukazuje na to da su crnogorski organi vlasti preduzeli mjere za smanjenje zlostavljanja od strane policijskih službenika, takve mjere očigledno još uvijek nisu bile djelotvorne u iskorjenjivanju zlostavljanja. Ukratko, kultura policijskog zlostavljanja još uvijek nije djelotvorno obuzdana.

U stvari, sami broj slučajeva na koje je delegacija naišla tokom posjete 2017. u vezi sa zlostavljanjem, zahtijeva hitno i odlučno djelovanje nadležnih organa. Crnogorski organi vlasti moraju da uvide da postojanje zlostavljanja od strane policijskih službenika predstavlja činjenicu, da to nije rezultat nekolicine grubih policajaca, već da je riječ o prihvaćenoj praksi unutar postojeće policijske kulture, posebno među kriminalističkim inspektorima. Nadležni organi bi trebalo da temeljno istraže sva sredstva kako bi osigurali da poruka o nultoj toleranciji zlostavljanja pritvorenih lica dođe do službenika za sprovođenje zakona na svim nivoima; trebalo bi ih navesti da spoznaju, kroz konkretne aktivnosti, da je država odlučna da iskorijeni zlostavljanje lica lišenih slobode. Borba protiv zlostavljanja podrazumijeva ne samo usvajanje odgovarajućih pravnih normi, već i preduzimanje potrebnih mjera kako bi se osigurala njihova primjena.

15. U svjetlu nalaza i zapažanja delegacije tokom posjete 2017. godine, po mišljenju KSM-a, crnogorski organi vlasti su dužni da preduzmu neophodne mjere za okončanje zlostavljanja od strane službenika za sprovođenje zakona kroz višestrani pristup, koji obuhvata: konkurentni proces zapošljavanja policijskih službenika na osnovu strogih kriterijuma za odabir; edukativni kurs za sve novozaposlene sa posebnim naglaskom na napredne metode istrage krivičnih djela; odgovornost starješina za njihove rukovodeće obaveze; primjenu odgovarajućih sankcija (krivičnih i disciplinskih) za počinioca zlostavljanja i za one koji ga ne sprječavaju; i postojanje djelotvornih i nezavisnih procedura za ispitivanje žalbi i drugih relevantnih informacija o navodnom zlostavljanju od strane policijskih službenika.

KSM preporučuje da Ministar unutrašnjih poslova pošalje snažnu poruku da je zlostavljanje pritvorenih lica nezakonito, neprofesionalno i da će biti podložno odgovarajućim sankcijama. Ovu poruku treba ponavljati u odgovarajućim intervalima na nivou regionalnih policijskih uprava. Pored toga, relevantni organi treba da osiguraju sprovođenje djelotvorne istrage o svim navodima o zlostavljanju i da rukovodeće osoblje snosi odgovornost za svoje rukovodeće obaveze (vidi takođe stavove 19-22).

KSM takođe preporučuje, kako bi se otklonile spekulacije o neprimjerenom ponašanju policijskih službenika i uklonili potencijalni izvori opasnosti za osoblje, kao i za pritvorena lica, da sve nestandardne predmete, kao što su akumulatori za automobile, metalna kliješta, šrafcižeri, metalne šipke i crne kapuljače treba odmah ukloniti iz svih policijskih prostorija gdje se ta lica mogu zadržati ili ispitivati. Komitet na kraju preporučuje da se preduzmu odgovarajući koraci kako bi se osiguralo da se svi predmeti ili potencijalno oružje zaplijenjeno tokom krivičnih istraga unesu u poseban registar, propisno označe (identifikujući slučaj na koji se odnose) i čuvaju u namjenskoj prostoriji.

3. Istrage o navodima o zlostavljanju

16. U svojim izvještajima o posjetama Crnoj Gori 2008. i 2013. godine, KSM je opisao nekoliko slučajeva fizičkog zlostavljanja i mučenja pritvorenih lica od strane službenika za sprovođenje zakona u vezi sa kojima crnogorski organi nisu sproveli efikasne istrage.² Komitet je bio kritičan prema tužilačkim organima zato što nisu bili iscrpni u svojim istragama i zbog nedostatka saradnje između policije i tužilaca u identifikovanju navodnih počinitelja. U svom odgovoru na izvještaj o periodičnoj posjeti iz 2013. godine, crnogorski organi vlasti su obavijestili Komitet da nakon usvajanja Uredbe o policijskim uniformama, oznakama, zvanjima i oružju od 24. maja 2013. godine, svi uniformisani policajci sada moraju da nose oznake sa imenom i identifikacione brojeve na uniformama prilikom obavljanja svojih dužnosti.³

Pored toga, od periodične posjete KSM-a 2013. godine, Evropski sud za ljudska prava je donio jednu presudu u vezi sa Crnom Gorom (u slučaju *Siništaj i ostali protiv Crne Gore*)⁴ u kojoj je, između ostalog, utvrđeno kršenje proceduralnih aspekata člana 3 Konvencije. U predmetnom slučaju, Odjeljenje za unutrašnju kontrolu i pravosudni organi su sproveli nedjelotvorne istrage u vezi sa navodima o fizičkom zlostavljanju grupe građana od strane policijskih snaga u vezi sa "antiterorističkim" djelovanjem u maju 2006⁵.

17. Tokom posjete 2017. godine, delegacija KSM-a ispitala je sistem istrage navoda o zlostavljanju iznesenih od strane lica lišenih slobode i da li su takve istrage bile u skladu sa kriterijima djelotvornosti: da li su lica zadužena za sprovođenje takve istrage nezavisna i nepristrasna u odnosu na one koji su uključeni u događaje i da li se istrage sprovode brzo i temeljno.

U tom cilju, delegacija KSM-a održala je sastanke sa načelnikom Odjeljenja za internu kontrolu Ministarstva unutrašnjih poslova i višim tužiocima i ispitala jedan broj predmeta koji se odnose na istrage slučajeva navodnog mučenja i fizičkog zlostavljanja od strane policijskih službenika. Tokom posjete, pažnja je takođe bila posvećena konkretnim slučajevima navodnog fizičkog zlostavljanja koje su počinili pripadnici Specijalne antiterorističke jedinice (SAJ) policije u kontekstu uličnih protesta iz oktobra 2015. godine, koji su se odigrali u centru Podgorice. Pored toga, delegacija KSM-a sastala se sa predstavnicima Savjeta za građansku kontrolu policije, petočlanim građanskim nadzornim tijelom crnogorskog Parlamenta, koje ima ovlašćenje da nadgleda zakonitost policijskih akcija i da daje preporuke Ministarstvu unutrašnjih poslova i tužilačkim organima u tom pogledu.

² Vidi posebno stav 26 izvještaja KSM-a o periodičnoj posjeti Crnoj Gori iz 2008. godine CPT / Inf (2010) 3 i stavove 20 i 21 izvještaja KSM-a o njegovoj periodičnoj posjeti iz 2013. godine CPT / Inf (2014) 16.

³ Vidi tačku 21 Odgovora crnogorskih organa vlasti na izvještaj KSM-a o njenoj periodičnoj posjeti iz 2013. godine CPT/Inf (2014) 17.

⁴ Evropski sud za ljudska prava je 28. jula 2015. godine donio presudu *Milić i Nikezić protiv Crne Gore* u vezi sa neefikasnom istragom koju su crnogorski organi sproveli u slučaju premlaćivanja dva zatvorenika od strane zatvorske osoblja Kazneno-popravnog doma u Spuzu u martu 2009. godine.

⁵ KSM je u svom izvještaju o periodičnoj posjeti Crnoj Gori iz 2008. godine došla do iste procjene o neefikasnoj

18. Odjeljenje za unutrašnju kontrolu Ministarstva unutrašnjih poslova ima mandat da istraži bilo koju vrstu policijskog neprimjerenog ponašanja na sopstvenu inicijativu ili na osnovu pritužbi građana, preporuka Savjeta za građansku kontrolu policije i Ombudsmana, kao što je predviđeno članom 117 Zakona o unutrašnjim poslovima. Odjeljenje za unutrašnju kontrolu ispituje zakonitost policijskih akcija i ocjenjuje istinitost navoda, i ako utvrdi osnov za ove navode, podnosi svoje zaključke nadležnom tužiocu, ukoliko utvrdi moguće elemente krivične odgovornosti policijskih službenika, ili disciplinskom tužiocu Ministarstva unutrašnjih poslova u slučaju kršenja etičkog kodeksa. U Odjeljenju za unutrašnju kontrolu je bilo zaposleno 15 policijskih službenika u vrijeme posjete 2017. godine (devet u Podgorici i po jedan u svakom od Centara bezbjednosti) i postojalo je deset slobodnih radnih mjesta. Službenici Odjeljenja za unutrašnju kontrolu obavljaju specifične zadatke pored svojih redovnih obaveza i nemaju status istražnih policijskih službenika, što znači da ne mogu da sprovode formalne krivične istrage ili da postupaju po ovlašćenju tužioca.⁶ Načelnik Odjeljenja za unutrašnju kontrolu je informisao delegaciju o izazovima u pronalaženju kompetentnih policijskih službenika za popunjavanje deset slobodnih radnih mjesta.

Delegacija KSM-a je ispitala 10 slučajeva navodnog fizičkog zlostavljanja pritvorenih lica od strane policije, koje je KSM istražio od 2014. godine. U vezi sa četiri slučaja, KSM je ustanovio elemente koji ukazuju na nepropisno ponašanje policije, dok je preostalih šest odbačeno kao neosnovano. Kontrola zakonitosti od strane Odjeljenja za unutrašnju kontrolu se pokazala temeljnom i blagovremenom, a relevantni dosijei su proslijeđeni tužilačkim organima i u pogledu onih slučajeva za koje je *prima facie* ocijenjeno da su neosnovani, ali koji bi ipak mogli da sadrže elemente krivične odgovornosti policijskih službenika.⁷ Uprkos gore navedenom, članovi Odjeljenja za unutrašnju kontrolu bili su spriječeni u svom radu jer su morali da se oslone na medicinsku dokumentaciju koju je izdalo osoblje službe hitne pomoći kako bi procijenili prirodu povreda, jer nisu mogli naložiti forenzičke medicinske preglede navodnih žrtava.

19. Po mišljenju KSM-a, nezavisni organ zadužen za istragu žalbi protiv policije može dati značajan doprinos sprječavanju zlostavljanja, pod uslovom da je istinski nezavisan i da ima adekvatne resurse za sprovođenje djelotvornih istraga. U idealnom slučaju, KSM bi više volio da crnogorski organi vlasti uspostave takav nezavisni organ za žalbe u okviru policije. Međutim, KSM prepoznaje da je ovo dugoročni cilj i smatra da bi u kraćem roku crnogorski organi vlasti trebalo da preduzmu mjere za jačanje kapaciteta Odjeljenja za unutrašnju kontrolu. Osoblje OUK-a bi trebalo da uživa isti pravni status i ovlašćenja kao i istražni policijski službenici u sprovođenju istražnih radnji u skladu sa članom 257 ZKP-a i povezivanju sa tužilačkim organima u skladu sa članom 44 ZKP-a.

KSM preporučuje da crnogorski organi vlasti preduzmu mjere za:

- jačanje kadrovskih kapaciteta Odjeljenja za unutrašnju kontrolu popunjavanjem svih slobodnih radnih mjesta;
- jačanje istražnih kapaciteta OUK-a kroz mogućnost izdavanja naloga za obavljanje forenzičkih medicinskih pregleda povrijeđenog lica i pribjegavanja audio i video uređajima za prikupljanje dokaza.

⁶ U skladu sa odredbama članova 44 i 257 ZKP.

⁷ Na primjer, u pogledu ova tri slučaja koja su prvobitno bila proglašena neosnovanim od strane OUK, tužioci su ustanovili elemente krivične odgovornosti i podigli optužnice u vezi sa četiri policijska službenika.

Nadalje, crnogorski organi vlasti treba da osiguraju da istražitelji Odjeljenja za unutrašnju kontrolu uživaju isti pravni status kao i istražni policijski službenici u skladu sa relevantnim odredbama ZKP-a i da su propisno obučeni i da OUK ima dovoljno resursa za sprovođenje djelotvornih istraga o slučajevima navodnog mučenja i fizičkog zlostavljanja na temeljan i blagovremen način.

20. Što se tiče djelotvornosti tužilačkih istraga u vezi sa navodima o zlostavljanju, delegacija KSM-a je ispitala relevantne dosjee u vezi sa istragama koje su sproveli tužilački organi u periodu od 2014. do sredine 2017. godine. Tokom ovog perioda, ukupno 45 policijskih službenika je optuženo za krivična djela zlostavljanja (član 166a, stav 2 KZ), mučenja (član 167 KZ) i nanošenja tjelesne povrede (član 155 KZ) na nacionalnom nivou, a 19 ih je osuđeno na kaznu zatvora ili novčane kazne.

Sa izuzetkom slučajeva navodnog fizičkog zlostavljanja u vezi sa uličnim protestima iz oktobra 2015. u Podgorici (vidi stav 21), delegacija KSM-a je ustanovila da su tužilačke istrage sprovedene na temeljan i blagovremen način. Pregledani dosjei su pokazali da su tužioci reagovali brzo u pogledu izdavanja naloga za forenzičko ispitivanje navodne žrtve zlostavljanja, prikupljanja relevantnih dokaza (kao npr. snimci sa video nadzora policijskih zatvorskih objekata), intervjuisanja širokog spektra svjedoka i osporavanja kontradiktornih izjava policijskih službenika. Shodno tome, policijski službenici su uopšteno bili ili optuženi ili je krivični postupak odbačen u roku od najduže šest mjeseci.

Nadalje, delegacija je takođe mogla da primijeti da je, kad god je tužilac donio odluku o odbacivanju krivičnog postupka, viši tužilac, postupajući po službenoj dužnosti ili po žalbi, detaljno ispitao tu odluku, često isticanjem nedostataka prvobitne istrage i izdavanjem naloga za sprovođenje nove (vidi stav 127). Uprkos gore navedenom, u nekoliko slučajeva delegacija KSM-a je mogla da primijeti da istraga nije bila u potpunosti temeljna i nezavisna. Na primjer, Državni tužilac u Osnovnom državnom tužilaštvu u Bijelom Polju je, istražujući navod o iznuđivanju priznanja pritvorenog lica u aprilu 2014. od strane lokalnih policijskih službenika,⁸ odlučio da odbaci krivični postupak zasnovan samo na izjavama pomenutih policijskih službenika i bez ikakvog pokušaja da se intervjuiše navodna žrtva. Pored toga, isti tužilac nije tražio objašnjenje za kontradikcije koje su proizilazile iz različitih izjava policije i navodne žrtve.

Kako bi se osiguralo da istrage tužilaca o navodima o zlostavljanju od strane policijskih službenika budu djelotvorne, **KSM preporučuje da crnogorski organi vlasti naglase svim tužiocima neophodnost da tužilačke istrage u vezi sa slučajevima iz članova 166a, stav 2, 167 i 155 Krivičnog zakonika treba sprovoditi na sveobuhvatan, brz i ekspeditivan način.**

⁸ Slučaj je proslijeđen tužiocu od strane Odjeljenja za unutrašnju kontrolu.

21. Kao što je pomenuto u stavu 17, slučajevi navodnog fizičkog zlostavljanja počinjenog od strane pripadnika Specijalne antiterorističke jedinice (SAJ), kao i običnih policijskih službenika tokom uličnih protesta u Podgorici u noći 17. 18. i 24. oktobra 2015. godine, zahtijevaju posebnu procjenu od strane KSM-a u smislu djelotvornosti istraga koje su sprovedli nadležni organi. Tokom gore pomenutih uličnih protesta, 21 lice je uputilo žalbu različitim nevladinim organizacijama, Ombudsmanu, OUK-u i Savjetu za građansku kontrolu policije da su bili izloženi fizičkom zlostavljanju od strane pripadnika policije (posebno SAJ-a).⁹ Navodno fizičko zlostavljanje se uglavnom sastojalo od udaraca palicama, udaraca nogom i udaraca pesnicom; gumeni meci su takođe ispaljeni u rastjerane mase. U nekim slučajevima, policijski službenici su fizički izvlačili ljude iz vozila, nanoseći im uzastopne udarce palicom dok su ležali na zemlji. Kao rezultat toga, 18 osoba je primilo ljekarsku pomoć u urgentnom centru Kliničkog bolničkog centra u Podgorici.

Dvije posebne epizode teškog premlaćivanja od strane pripadnika SAJ-a 24. oktobra snimljene su video kamerom.¹⁰ U prvom slučaju, oko dvadesetak pripadnika SAJ-a zaustavili su automobil u blizini policijske stanice, izvukli M.M. i nastavili da mu zadaju udarce pendrecima po glavi i tijelu dok je ležao na zemlji, uzrokujući mu teške tjelesne povrede koje su zahtijevale njegovu hospitalizaciju.¹¹ Pripadnici SAJ-a takođe su demolirali njegov automobil udarajući po njemu palicama. Što se tiče druge epizode, te iste večeri, desetak pripadnika SAJ-a nanijelo je višestruke udarce pendrecima po glavi i tijelu dvijema osobama dok su ležali na zemlji (tj. M.B. i B.V.) u tzv. „Zlatarskoj ulici“ nanoseći im lakše tjelesne povrede.¹²

⁹ Savjet za građansku kontrolu policije izradio je tematsku publikaciju pod nazivom: *“Pravo na fizički integritet i ljudsko dostojanstvo: oktobarski protesti i primjena policijskih ovlašćenja”*. Ova posebna publikacija daje prikaz svih pritužbi na evidentirane slučajeve nedozvoljenog ponašanja policije tokom oktobra 2015. godine, zajedno sa ocjenom Savjeta za građansku kontrolu i odgovorom tužilačkih organa i drugih nadzornih tijela kao što su OUK i Ombudsman.

¹⁰ Snimke možete pogledati na sljedećim adresama: <https://www.youtube.com/watch?v=DCeZNEfSdDw>, <https://www.youtube.com/watch?v=R59pSJVTzq4>, <https://www.youtube.com/watch?v=hmRQ4lTYz6g> i <https://www.youtube.com/watch?v=mCm1lxPyouY>. Ove snimke su napravili građani iz obližnjih zgrada.

¹¹ Prema forenzičkom medicinskom pregledu, M.M. je pretrpio sljedeće povrede tokom teškog premlaćivanja od strane pripadnika SAJ-a: “fraktura gornjeg desnog dijela kuka, fraktura desnog ručnog zgloba, hematom lijevog kapka i korijena lijevog uha, dimenzija 5x5 cm, ogrebotina na desnoj polovini stomaka dužine oko 1x0,5 cm, više tačkastih krvnih podliva na lijevoj polovini vrata veličine djetetovog dlana, sedam uzdužnih hematoma u predjelu spoljnje strane lijeve nadlaktice dužine 5x2 cm do 15x3 cm, hematom u stražnjem dijelu lijevog ramena veličine muške šake, šest uzdužnih hematoma dimenzija 4x1,5 cm do 20x1,5 cm, više krvavih ogrebotina na spoljnjem dijelu lijevog kuka koje pokrivaju površinu od 10x7 cm, paralelni krvni podlivi na spoljnoj strani lijevog kuka dužine 20x1,5 cm”.

¹² Prema medicinskom pregledu obavljenom u urgentnom centru KBC-a Podgorica, M.B. je pretrpio sljedeće povrede prilikom navodnog premlaćivanja od strane pripadnika SAJ-a: “hematom na lijevom dijelu rebarnog luka veličine 8x4 cm, hematom veličine 15x7 cm na lijevoj potkoljenici”. Kod B.V. su prilikom pregleda u istoj zdravstvenoj jedinici zabilježene sljedeće povrede u medicinskom izvještaju: “hematom u glutealnom području i hematom lijevog gornjeg kapka”.

22. Osnovni državni tužilac u Podgorici obavijestio je delegaciju KSM-a da je otvorio ukupno deset krivičnih istraga protiv nepoznatih počinitelja o epizodama navodnog fizičkog zlostavljanja i mučenja 21 građanina u vezi sa uličnim protestima 17., 18. i 24. oktobra 2015. godine neposredno nakon pomenutih događaja.¹³ U vrijeme posjete KSM-a, gore navedene istrage rezultirale su samo podizanjem optužnice za krivično djelo mučenja (prema članu 167, stav 2. KZ-a) 24. decembra 2015. godine protiv dva člana SAJ-a koji su dobrovoljno priznali svoje učešće u prebijanju M.M. Pored toga, načelnik SAJ-a je optužen za krivično djelo pomaganja i podržavanja izvršenja krivičnog djela (u skladu sa članom 287, stav 2 KZ), osuđen na pet mjeseci zatvora i oslobođen 21. februara 2018. godine.¹⁴ U ostalim slučajevima, Osnovni državni tužilac u Podgorici nije bio u mogućnosti da identifikuje počinioca fizičkog zlostavljanja i mučenja jer su pripadnici SAJ-a nosili kacige i gas maske i nisu na svojim uniformama imali oznake sa imenima/identifikacione brojeve. U odgovoru na tri odluke Ustavnog suda,¹⁵ Osnovni državni tužilac u Podgorici ponovio je 3. novembra 2017. godine da je nakon saslušanja 54 člana SAJ-a,¹⁶ viših policijskih službenika i svjedoka događaja koji su snimili prebijanje, i dalje bilo nemoguće utvrditi koji pripadnici SAJ-a su počinili fizičko zlostavljanje u vezi sa gore navedenim događajima.

KSM je u svojim izvještajima o posjetama Crnoj Gori 2008. i 2013. godine, preporučio da specijalne interventne snage treba da nose oznaku sa imenom/identifikacioni broj prilikom izvođenja operacija.¹⁷ U praksi, nedostatak primjene ovih preporuka garantovao je nekažnjavanje počinitelja teškog prebijanja pokojnog Aleksandra Pejanovića 2008. godine u policijskoj pritvorskoj jedinici u Podgorici, poznatoj pod nazivom „betonjerka“.¹⁸ Činjenica da tokom uličnih protesta u oktobru 2015. godine, nakon usvajanja Uredbe o policijskim uniformama, oznakama, zvanjima i oružju 24. maja 2013. godine, kao i zaključka koji je 20. oktobra 2015. usvojio Savjet za građansku kontrolu policije, kojim se pozivaju Ministar unutrašnjih poslova i Direktor policije da se pridržavaju prethodnih preporuka KSM-a na ovu temu,¹⁹ specijalne interventne grupe, kao što je SAJ, i dalje nisu nosile oznaku sa imenom/identifikacioni broj na svojim uniformama, ukazuje na namjerni pokušaj da se omete istraga i namjeru da se garantuje nekažnjavanje onih koji su skloni fizičkom zlostavljanju drugih lica.

¹³ Istrage su se odnosile na članove 166a, stav 2 (zlostavljanje), 167 (mučenje), 151 (nanošenje teških tjelesnih povreda) i 253, stav 2 (uništavanje privatne imovine).

¹⁴ Načelnik SAJ-a je priznao da jedinica nije dostavila nikakav izvještaj o upotrebi sredstava ograničavanja u vezi sa operacijama izvršenim 24. oktobra 2015. godine

¹⁵ Odluke Ustavnog suda U-III br. 49/17, U-III br. 50/17 i U-III 354/17 donesene 21., odnosno 25. jula 2017. potvrdile su kršenje člana 28. Ustava Crne Gore i člana 3 Evropskog suda za ljudska prava. U istim odlukama Ustavni sud je zatražio od Osnovnog državnog tužioca u Podgorici da u roku od tri mjeseca preduzme dalje istražne radnje u vezi sa dva gore navedena navoda o fizičkom zlostavljanju koje se dogodilo 24. oktobra 2015. godine.

¹⁶ 55 pripadnika SAJ-a bilo je na dužnosti u noći 24. oktobra 2015. godine, što predstavlja ukupan broj članova. Jedan od članova nije mogao biti ispitan, jer je bio raspoređen u mirovnu operaciju UN-a.

¹⁷ Vidi stav 27 CPT / Inf (2010) 3 i stav 21 CPT / inf (2014) 16.

¹⁸ Vidi stav 20 CPT/inf (2014) 16

¹⁹ Vidi str. 13 tematske publikacije Savjeta za građansku kontrolu policije pod naslovom: *“Pravo na fizički integritet i ljudsko dostojanstvo: oktobarski protesti i primjena policijskih ovlašćenja”*.

U dopisu koji je primljen 23. januara 2018. godine, crnogorski organi vlasti su obavijestili KSM da je, nakon preliminarnih zapažanja njihove delegacije, Ministarstvo unutrašnjih poslova usvojilo Pravilnik prema kome će svaka uniforma ubuduće morati da ima vidni natpis kombinacije slova i brojeva, što bi omogućilo preciznu identifikaciju svakog policijskog službenika, uključujući i one koji preduzimaju specijalnu operaciju.²⁰

KSM konstatuje novi Pravilnik koji je usvojilo Ministarstvo unutrašnjih poslova i želi da dobije potvrdu od crnogorskih organa vlasti da policijske interventne snage (uključujući članove SAJ-a) sada nose oznaku sa imenom / identifikacioni broj na svojim uniformama tokom svih operacija. Nadalje, Komitet bi želio da bude informisan da li će bivši komandant SAJ-a biti podvrgnut disciplinskom postupku nakon odsluženja zatvorske kazne. Pored toga, KSM smatra da bi crnogorski organi vlasti poslali veoma lošu poruku u svojoj navodnoj borbi protiv nekažnjavanja, ukoliko bi bivši komandant SAJ-a bio vraćen na isti položaj.

4. Zaštitne mjere protiv zlostavljanja lica lišenih slobode

23. KSM pridaje poseban značaj trima pravima lica koja su lišena slobode od strane policije: pravu predmetnih lica da se o činjenici o njihovom pritvoru obavijesti bliski rođak ili treća strana po njihovom izboru, pravu pristupa advokatu i pravu pristupa lekaru. On smatra da ova tri prava predstavljaju osnovne zaštitne mjere protiv zlostavljanja lica lišenih slobode, koje bi trebalo primjenjivati od samog početka njihovog lišavanja slobode. Ova prava treba da uživaju ne samo osumnjičeni za krivična djela, već i sve ostale kategorije lica lišenih slobode, a informacije o tim pravima treba da se dostave bez odlaganja i na jeziku koji pritvoreno lice razumije. U Crnoj Gori, ove zaštitne mjere za lica lišena slobode od strane policije postoje formalno u okviru nacionalnog zakona.²¹

24. Što se tiče obavještenja o pritvoru, lice koje je lišeno slobode od strane državnog organa mora odmah biti obaviješteno da on/ona ima pravo da zahtijeva da osoba po njegovom/njenom izboru bude obaviještena o hapšenju.²²

KSM sa odobravanjem primjećuje da se u evidencijama o pritvoru sada posvećuje poseban odjeljak obavještenju o pritvoru koje se upućuje trećoj strani potpisanom od strane pritvorenog lica i policijskog službenika. Pored toga, u nekim policijskim stanicama (kao što je Danilovgrad) postoji poseban obrazac za obavještenje treće strane u kome se bilježe podaci o tome da li je dato pravo izvršeno ili odbijeno, koja treća strana je kontaktirana, datum i vrijeme i potpis policijskog službenika i pritvorenog lica.

Ipak, nekoliko pritvorenih lica koja su intervjuisana od strane delegacije tvrdilo je da im nisu date nikakve informacije o njihovim pravima, te stoga nisu bili u mogućnosti da kontaktiraju svoju porodicu ili treću stranu.

²⁰ Ovaj Pravilnik o dizajnu, tehničkim karakteristikama, vrsti materijala, načinu nošenja i datumu isteka uniformi policijskih službenika koji obavljaju specijalne zadatke objavljen je u Službenom listu Crne Gore pod brojem br. 76/17 od 17. novembra 2017. godine. Pored toga, Ministarstvo unutrašnjih poslova je 29. decembra 2017. godine objavilo tendersku ponudu za nabavku gore navedenih novih uniformi.

²¹ Posebno, član 5 ZKP-a.

²² Član 5 (1) i član 180 (1) ZKP.

KSM preporučuje da crnogorski organi vlasti osiguraju da se svim pritvorenim licima pruži mogućnost da obavijeste osobu po njihovom izboru o svom pritvoru od samog početka njihovog lišavanja slobode.

25. Pravo lica lišenih slobode da imaju pristup advokatu takođe je zagarantovano Ustavom i članom 261, stav 3 ZKP.²³ Pored toga, u članu 261, stav 4 ZKP navodi se da ako se lični branilac pritvorenog lica ne pojavi u roku od četiri sata, policija i državni tužilac će omogućiti kontakt sa braniocem po službenoj dužnosti. Tužilac može u izuzetnim slučajevima prenijeti saslušanje osumnjičenog za krivično djelo na policiju u prisustvu branioca (tj. ili po službenoj dužnosti ili po izboru pritvorenog lica).²⁴

Međutim, u praksi pristup braniocu je bio problematičan i nije pravilno registrovan u evidencijama o pritvoru. U mnogim posjećenim policijskim stanicama (uključujući Kotor i Danilovgrad) pritvorski nadzornici su samo izjavili da nijedno pritvoreno lice nije tražilo branioca više od godinu dana. Neki službenici su takođe otvoreno priznali da ne vide potrebu da pritvorena lica imaju pristup braniocu prije nego što budu izvedena pred tužioca. Bilo je nemoguće provjeriti iz evidencije o pritvoru da li su pritvorena lica bila obaviještena i da li su bila u mogućnosti da ostvare ovo pravo. Ipak, razgovori sa pritvorenim licima potvrdili su da nisu imali pristup braniocu prije nego što su izvedeni pred tužioca.

Nalazi posjete iz 2017. ukazuju da pravo na pristup braniocu, na samom početku lišavanja slobode nekog lica, u praksi još uvijek ne postoji. Jasno je da službenici za sprovođenje zakona još uvijek ne smatraju ovo pravo zaštitnom mjerom protiv zlostavljanja, već samo garancijom za pravično suđenje.

KSM poziva crnogorske organe vlasti da osiguraju da sva lica koja policija pritvori budu informisana o svom pravu na pristup braniocu, kao i da im se pruži mogućnost da ostvare to pravo od samog početka njihovog lišavanja slobode od strane policije. Posebno je značajno da se branilac u ranoj fazi postupka sastane sa pritvorenim licem i da je prisutan tokom ispitivanja dotične osobe, kao što je predviđeno u ZKP.

26. U pogledu prava na pristup ljekaru, članom 25 Zakona o unutrašnjim poslovima propisano je da će policijski službenici omogućiti medicinsku pomoć osobama koje je zahtijevaju, upućivanjem u medicinsku ustanovu. U informativnoj brošuri koja se dijeli pritvorenim licima u policijskim ustanovama navodi se takođe pravo pritvorenih lica da zatraže medicinsku pomoć od ljekara. Član 268, stav 6 ZKP pruža mogućnost osumnjičenima za krivično djelo, pravnom savjetniku ili članovima porodice da zatraže ljekarski pregled pred državnim tužiocem; međutim, lica mogu biti zadržana u pritvoru do 24 časa prije nego što budu izvedena pred tužioca.²⁵

U većini posjećenih policijskih stanica nije postojao nikakav registar u koji bi se evidentiralo da li su pritvorena lica tražila ili imala pristup ljekaru. Izuzetak je bila policijska stanica u Ulcinju, koja je proaktivno kreirala registar lica koja su tražila pristup ljekaru.

²³ U skladu sa članom 261, stav 3 ZKP-a, osumnjičenom će se omogućiti da putem telefona ili drugog sredstva elektronske komunikacije uspostavi kontakt sa braniocem, a državni tužilac može osumnjičenom pomoći da nađe branioca.

²⁴ U skladu sa članom 261, stav 5 ZKP-a.

²⁵ U skladu sa članom 264, stav 3 ZKP-a.

Kao što je bio slučaj u 2013. godini, lica koja su iznijela navode o fizičkom zlostavljanju od strane policije tvrdila su da im nije ponuđena mogućnost da se obrate ljekaru tokom početnog pritvora od strane policije, kao i da su posjetili ljekara tek nakon što su bili izvedeni pred tužioca (koji je mogao da naloži ljekarski pregled) ili nakon prijema u Istražni zatvor.

KSM poziva crnogorske organe vlasti da osiguraju da se osobama lišenim slobode od strane policije izričito garantuje pravo na pristup ljekaru od samog početka njihovog lišavanja slobode. Pored toga, trebalo bi učiniti jasnim da će zahtjev pritvorenog lica da posjeti ljekara uvijek biti odobren; ni policijski službenici, niti bilo koji drugi organ ne mogu da filtriraju takve zahtjeve.

27. Informativne brošure na nekoliko jezika koje sadrže napomenu o svim gore navedenim zaštitnim mjerama protiv zlostavljanja bile su dostupne tokom posjete 2017. godine. Od pritvorskih službenika i pritvorenih lica se tražilo da evidentiraju da su ovi obrasci podijeljeni. Ipak, velika većina intervjuisanih lica je tvrdila da im nije dostavljena pisana informativna brošura i da im od samog početka lišavanja slobode od strane policije nisu pružene informacije o njihovim pravima. U nekim policijskim stanicama koje su posjećene (na primjer, Danilovgrad), nedostajalo je više od polovine potpisa kojima se potvrđuje prijem informacija od strane pritvorenih lica.

KSM još jednom poziva crnogorske organe vlasti da preduzmu korake kako bi bez odlaganja osigurali da su sva lica koje je policija zadržala u pritvoru u potpunosti informisani o svojim pravima. Ovo bi trebalo osigurati obezbjeđivanjem jasnih usmenih informacija na samom početku lišavanja slobode, koje treba dopuniti po dolasku u prostorije policije, kao i sistematskim obezbjeđivanjem gore navedenih informativnih brošura.

28. Štaviše, delegacija je primila značajan broj navoda da su pritvorena lica koja su bila strani državljani ispitivana od strane policije i prisiljena da potpišu dokumenta koja u potpunosti nisu razumjeli, da nisu bili obaviješteni o svojim pravima na jeziku koji su mogli da razumiju i da im nije obezbijeđen prevodilac sve do kasnije faze, često tek kada su stigli na sud. **KSM preporučuje da se preduzmu djelotvorni koraci kako bi se osiguralo da pritvoreni strani državljani koji ne razumiju crnogorski jezik odmah dobiju usluge tumača i da se od njih ne traži da potpišu bilo kakve izjave ili druga dokumenta bez takve pomoći. Pored toga, pisane informacije o pravima pritvorenih lica treba da postoje na stranim jezicima koji se najčešće govore, a organi vlasti treba da osiguraju da se svim pritvorenim licima koja su strani državljani u praksi ponude takve informativne brošure.**

29. Prema članu 259, stav 1 ZKP-a osnovne pravne zaštitne mjere treba da se primjenjuju i na lica koja policija može pozvati radi prikupljanja informacija o krivičnom djelu u trajanju od najviše šest sati.²⁶ Neke policijske stanice su vodile zapisnik u evidencijama o pritvoru o takvim "informativnim razgovorima" (npr. Policijske stanice na Cetinju i Ulcinju), dok neke (npr. Policijska stanica u Tivtu i Centar bezbjednosti u Budvi) nisu. Delegacija KSM-a je obaviještena od strane policijskih službenika da se upotreba takvih evidencija više ne smatra obaveznom nakon usvajanja postojećeg ZKP-a 2009. godine.

²⁶ Članom 259 ZKP-a je propisano da se u pozivima građanima da dođu u policijsku stanicu radi prikupljanja informacija o krivičnom djelu mora navesti da on/ona može da dođe u pratnji advokata.

KSM preporučuje da crnogorski organi vlasti osiguraju da se, kad god se neko lice dovede ili pozove u policijsku ustanovu u cilju prikupljanja informacija o krivičnom djelu, njegovo/njeno prisustvo uvijek propisno evidentira. Posebno, u evidenciji treba navesti ko je doveden ili pozvan, od strane koga, po čijem nalogu, u koje vrijeme, iz kog razloga, u kom svojstvu (osumnjičeni, svjedok, itd.), kome je dotično lice predato i kada je dotično lice napustilo prostorije policije.

30. Zakonski rokovi za zadržavanje u policijskom pritvoru su uglavnom poštovani. Međutim, delegacija je utvrdila da nisu evidentirana sva kretanja izvan policijskog pritvora (na primjer, na sud ili kod tužioca). To je značilo da bi nekoliko sati moglo ostati neregistrovano u zapisniku o pritvoru.

KSM smatra da bi se osnovne zaštitne mjere koje su na raspolaganju licima u policijskom pritvoru pojačale kada bi postojao jedinstven i sveobuhvatan zapisnik o pritvoru za svako pritvoreno lice, u koji bi se zabilježili svi aspekti njegovog/njenog pritvora i radnje preduzete u vezi sa njima, kao i svaki put kada je lice dovedeno u ćeliju i odvedeno iz nje. **Shodno tome, Komitet preporučuje da, kada se pritvoreno lice smjesti u ćeliju, svi slučajevi njenog/njegovog naknadnog udaljavanja iz ćelije treba da budu evidentirani; u tom zapisniku treba navesti datum i vrijeme kada je pritvoreno lice odvedeno iz ćelije, mjesto na koje je odvedeno i službenike zadužene za njegovo/njeno odvođenje, svrhu zbog koje je odveden/a, i datum i vrijeme njegovog/njenog povratka.**

5. Monitoring i žalbeni postupci

31. Crnogorski NPM (Nacionalni preventivni mehanizam) vrši monitoring prostorija za policijski pritvor. Policijske stanice su takođe predmet eksternog monitoringa od strane organa civilnog društva i Ombudsmana, između ostalih organa.

Međutim, kao što je bio slučaj tokom prethodne posjete KSM-a 2013. godine, delegacija je stekla jasan utisak da se ova aktivnost monitoringa uglavnom fokusira na materijalne uslove policijskog pritvora, i često se ne proširuje na razgovore sa pritvorenim licima o njihovom prethodnom pritvoru i tretmanu u početnom policijskom pritvoru.²⁷ Štaviše, nadležni organi vlasti su obavijestili delegaciju da ih Nacionalni preventivni mehanizam nije upoznao sa nijednim problemom koji se odnosi na zlostavljanje policije i da ih je to naveo na uvjerenje da zlostavljanje u policijskom pritvoru više nije problem.

U svjetlu brojnih navoda o zlostavljanju od strane policije koje je delegacija primila tokom posjete 2017. godine, Komitet smatra da bi bilo poželjno da NPM detaljnije istraži način na koji se tretiraju lica prilikom hapšenja i ispitivanja od strane policijskih službenika.

6. Uslovi pritvora

32. Uslove pritvora u posjećenim policijskim stanicama i dalje su karakterisali brojni nedostaci, kao što je to bio slučaj tokom periodične posjete KSM-a 2013. godine. Zatvorske ćelije u većini posjećenih policijskih stanica imale su krevete sa dušecima i ćebadima, sistem za ventilaciju i zvono za pozivanje. Međutim, ustanovljeni su nedostaci u svim objektima, uključujući slab pristup prirodnoj svjetlosti (Centri bezbjednosti u Podgorici i Kotoru i Policijska stanica u Tivtu), nedovoljan pristup vještačkom osvjetljenju (Policijske stanice u Tivtu i Ulcinju), lošu ventilaciju (Centar bezbjednosti u Podgorici, Policijske stanice u Ulcinju i na Cetinju), zapuštene uslove i zidove sa kojih je otpadao malter, pukotine na podovima i krovu (Policijske stanice u Danilovgradu i Tivtu), a ustanovljeno je da nekoliko ćelija nisu bile dovoljne veličine, sa površinom oko 4,5m² ili manje (Centri bezbjednosti u Baru, Budvi i Kotoru i Policijska stanica u Tivtu).

Prvenstveno, uslovi u policijskoj stanici u Tivtu, koja se nalazi u 'privremenoj' zgradi iz 1980. godine, bili su posebno loši u pogledu prostora za pritvor, kao i kancelarija inspektora, uključujući slab pristup prirodnoj svjetlosti, nedovoljan pristup vještačkom osvjetljenju, zapuštene uslove, pukotine na podovima i krovu i ćelije nedovoljne veličine.

Takođe, mnoge policijske stanice nisu nudile ni osnovna sredstva za higijenu pritvorenim licima, kao što je toalet papir. Obezbeđivanje hrane za pritvorena lica bilo je neredovno u svim posjećenim policijskim stanicama; uglavnom, nikakva hrana nije bila obezbijeđena tokom prvih 12 sati pritvora, a nakon toga obezbijeđivana je povremeno. Očigledno je da su policijski službenici često morali da kupuju hranu za zatvorenike koristeći njihov novac. Konačno, posjećene policijske ustanove takođe nisu imale mogućnosti da pritvorenim licima omoguće bilo kakav pristup vježbama na otvorenom.

33. Sve u svemu, situacija se nije poboljšala od prethodne posjete 2013. godine, pa je stoga potrebno zajedničko djelovanje za poboljšanje uslova policijskog pritvora. Štaviše, ova situacija je potpuno neprihvatljiva s obzirom da maksimalna dužina trajanja policijskog pritvora osumnjičenih za krivična djela može biti i do 72 sata.

KSM ponavlja svoje preporuke da se odmah preduzmu koraci kako bi se otklonili nedostaci u gore navedenim policijskim stanicama.

Nadalje, u vezi sa policijskom stanicom u Tivtu, posebno, s obzirom na izuzetno loše uslove, KSM preporučuje da se ova policijska ustanova bez odlaganja zatvori. KSM takođe preporučuje da crnogorski organi vlasti osiguraju da se izdvoji dovoljan budžet za redovno i sistematsko snabdijevanje hranom pritvorenih lica od samog početka lišavanja slobode i da se osnovna sredstva za higijenu sistematski dostavljaju svim pritvorenim licima (kao što je toalet papir, četkica za zube, peškiri itd.). Situacija bi trebalo da bude predmet periodične eksterne provjere.

Štaviše, KSM preporučuje da se ćelije za policijski pritvor od 5 m² ili manje ne koriste za držanje pritvorenih lica tokom noći.

Na kraju, Komitet preporučuje da crnogorski organi vlasti preduzmu mjere kako bi osigurali da se svim licima koja se drže u policijskom pritvoru 24 sata ili duže svakodnevno obezbijedi vježba na otvorenom.

34. KSM izražava zabrinutost u pogledu sigurnosti pritvorenih lica koja se prebacuju u policijskim vozilima (tj. mini kombijima). Tokom posjete, delegacija KSM-a pregledala je nekoliko policijskih mini kombija stare generacije u različitim policijskim ustanovama koji su bili opremljeni klupom u metalnom kavezu smještenom iza vozačevog sjedišta. Privedene osobe su bile redovno vezane lisicama. Štaviše, nisu im ponuđeni nikakvi sigurnosni pojasevi, što je značilo da su bili izloženi riziku od povreda, ne samo u slučaju nezgode, već i ako je vozilo moralo naglo da zakoči.

KSM preporučuje da crnogorski organi vlasti osiguraju da se sav prevoz pritvorenih lica u policijskom vozilu obavlja na human, siguran i bezbjedan način.

DODATAK I:

Spisak ustanova koje je delegacija KSM-a posjetila

Policijske ustanove

- Centar bezbjednost Podgorica (CB)
- Odjeljenje bezbjednosti Cetinje (OB)
- Odjeljenje bezbjednosti Danilovgrad (OB)
- Centar bezbjednosti Budva (CB)
- Odjeljenje bezbjednosti Tivat (OB)
- Centar bezbjednosti Kotor (CB)
- Odjeljenje bezbjednosti Ulcinj (OB)
- Centar bezbjednosti Bijelo Polje (CB)
- Centar bezbjednosti Bar (CB)

Zatvorske ustanove

- Zatvor Bijelo Polje
- Kazneno-popravni dom (KPD), Podgorica
- Istražni zatvor, Podgorica

Psijhijatrijske ustanove

- Specijalna bolnica za psijhijatriju Dobrota
- Klinika za psijhijatriju Kliničkog centra Crne Gore

Ustanove socijalne zaštite

- Zavod za lica sa posebnim potrebama „Komanski most”
- Centar „Ljubović”

DODATAK II:

**Spisak nacionalnih organa vlasti, drugih organa i
nevladinih organizacija sa kojima je delegacija
KSM-a održala konsultacije**

A. Nacionalni organi vlasti

Ministarstvo pravde

Zoran Pažin	Potpredsjednik Vlade i Ministar pravde
Nataša Radonjić	Vršilac dužnosti Generalnog direktora Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija (ZIKS)
Đina Popović	Savjetnik Ministra

Ministarstvo unutrašnjih poslova

Dragan Pejanović	Državni sekretar
Danilo Čupić	Generalni direktor Direktorata za poslove nadzora
Violeta Vujisić	Načelnica Direkcije za unutrašnju kontrolu nad zaštitom tajnih podataka
Milan Adžić	Načelnik Odjeljenja za unutrašnju kontrolu policije

Ministarstvo zdravlja

Kenan Hrapović	Ministar
Alma Hajdarpašić Drešević	Generalni direktor Direktorata za zdravstvenu zaštitu
Miro Knežević	Generalni direktor Direktorata za javno zdravlje i programsku zdravstvenu zaštitu

Ministarstvo rada i socijalnog staranja

Kemal Purišić	Ministar
Željko Šofranac	Direktor Uprave za zbrinjavanje izbjeglica
Vesna Cimbaljević	Samostalna savjetnica u Direkciji za socijalnu i dječju zaštitu
Lela Vuković	Šef kabineta Ministra

Državno tužilaštvo

Liljana Klikovac Rukovodilac Osnovnog državnog tužilaštva u Podgorici

Ana Bošković Tužilac u Osnovnom državnom tužilaštvu u Podgorici

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda

Šućko Baković Zaštitnik ljudskih prava i sloboda (Ombudsman)

Zdenka Perović Zamjenica Zaštitnika za sprječavanje mučenja zadužena za Nacionalni preventivni mehanizam (NPM)

Savjet za građansku kontrolu policije

Dražen Cerović Član Savjeta

Aleksandar Zeković Član Savjeta

B. Nevladine organizacije

Akcija za ljudska prava

Građanska alijansa